

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 341.6(043.2)

ALEXANDRA NICA

IMUNITATEA DE JURISDICȚIE A STATELOR
SPECIALITATEA 552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI
EUROPEAN PUBLIC

Rezumatul tezei de doctor în drept

Chișinău, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice a Academiei de Științe a Moldovei

Conducător științific:

SÂRCU (SCOBIOALĂ) Diana, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. ARHILIUC Victoria, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. GAMURARI Vitalie, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului științific specializat:

1. BALAN Oleg, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. CAUIA Alexandru, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar
3. POALELUNGI Mihai, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. DORUL Olga, doctor în drept, conferențiar universitar
5. ROȘCA Valentin, doctor în drept

Susținerea va avea loc la **6 mai 2022, ora 15:00**, în ședința Consiliului Științific specializat D 552.08-21-59 format la Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”, în incinta Academiei de Administrare Publică, Chișinău, str. Ialoveni 100, sala 301

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Studii Politice și Economice Europene „C. Stere”, Biblioteca Academiei de Administrare Publică și pe pagina web a ANACEC (<http://www.cnaa.md/>).

Rezumatul a fost expediat la 17 martie 2022

Secretar științific al Consiliului științific specializat

CAUIA Alexandru, doctor în drept, conferențiar universitar

Conducător științific

SÂRCU (SCOBIOALĂ) Diana, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor

NICA Alexandra

CUPRINS

Reperle conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	9
Concluzii și recomandări.....	21
Lista bibliografică.....	27
Publicațiile autorului la tema tezei.....	29
Adnotare (în limba română, engleză și rusă).....	31

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Raporturile între statele lumii, de pe poziții de egalitate între suverani, au fost permanent caracteristice istoriei universale. Privilegiile pe care un stat – de cele mai dese ori, în persoana șefului de stat – le recunoștea pentru reprezentanții oficiali ai altor state: inițial soli și trimiși, mai târziu agenți diplomatici, și, indubitabil, suverani, au fost în mod continuu valorificate pe timp de pace și pe timp de război.

Conceptul egalității suverane s-a conturat separat deja în dreptul roman, deși juriștii primului imperiu transcontinental demonstrau o abordare aparte în ceea ce privește tratamentul egal al altor state și națiuni, privilegiile egalitare fiind, în special, recunoscute aliaților.

Este firesc faptul că, din perspectivă istorico-evolutivă, conceptul de egalitate suverană a statelor, popoarelor și națiunilor a condiționat apariția mai multor abordări asupra imunității. Astfel, în mod distinct s-au afirmat imunitatea șefilor de state, imunitatea agenților diplomatici și consulari, mai recent – imunitatea organizațiilor internaționale, imunitatea de jurisdicție și imunitatea de executare a statelor. Alteori, respectivele categorii de imunitate au fost privite transversal, intercalându-se.

Deși începând cu perioada modernă toate categoriile imunității și-au găsit o aplicare practică, imunitatea de jurisdicție a statelor a făcut obiectul unor analize juridice și jurisprudențiale limitate.

Afirmarea și dezvoltarea imunității de jurisdicție a statelor, ca principiu al dreptului internațional public, a luat amploare în sec. al XIX-lea cu celebra cauză soluționată de Președintele Curții Supreme a Statelor Unite, Chief Justice Marshall, *Vasul Exchange c. McFaddon*, când magistratul american a concluzionat asupra imunității absolute de care urmează să se bucure un stat în fața instanțelor jurisdicționale ale statului for, exemplificând în mod practic abordarea imunității de jurisdicție absolute.

Timp de un secol, până la sfârșitul Primului Război Mondial, principiul imunității de jurisdicție a statelor s-a regăsit în cauze limitate în vizorul magistraților, situația schimbându-se în perioada interbelică. De atunci, odată cu primele voci care au declarat asupra necesității schimbării atitudinii față de regula enunțată, prin trasarea diferențelor de principiu între imunitățile statului referitoare la acțiunile suverane, în capacitatea oficială (*acta jure imperii*) și acțiunile de domeniu privat (*acta jure gestionis*), imunității de jurisdicție în fața tribunalelor statului-for i s-a acordat o atenție specială.

Regretabil, dar evenimentele tragice care au caracterizat cel de al Doilea Război Mondial, îndeosebi fărâdelegile armatei naziste, au provocat o nouă anvergură în configurarea principiului imunității de jurisdicție.

Valul de cauze inițiate de victimele ororilor săvârșite de armata celui de-al Treilea Reich întru compensarea prejudiciilor materiale și, mai ales, morale pentru omucideri, tortură, violuri, strămutări, muncă forțată, distrugeri de proprietăți, ne mai vorbind de ruperea relațiilor de familie și emoționale, la care acestea și descendenții lor au fost supuși, au impus magistrații din diverse colțuri ale lumii să adopte o poziție asupra angajării răspunderii Germaniei în limitele alegațiilor invocate. Astfel, judecătorii europeni și americani au fost nevoiți să analizeze în ce măsură acțiunile – fără îndoială, condamnabile ale statului respectiv – au putut fi evaluate pe cale juridicțională, cu stabilirea daunelor compensatorii.

Între timp, anumite state, precum cele ale sistemului de drept comun, au reușit să adopte acte legislative speciale care să reglementeze aspectele aferente imunității de jurisdicție, precum și excepțiile acesteia.

Suplimentar soluțiilor divergente adoptate în cauzele respective uneori chiar și de către instanțele din același stat, a fost constatată și lipsa unei abordări clare și uniforme în dreptul internațional public asupra problematicii supuse prezentului demers științific.

Dezacordul de opinii la nivele naționale a condiționat sesizarea jurisdicțiilor internaționale să se pronunțe în optica respectivă. Anumite soluții au fost formulate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), care, odată cu cauzele *Al-Adsani c. Regatului Unit* și *Cudak c. Lituaniei*, pare a fi pus punctul final în interpretarea și aplicarea principiului imunității de jurisdicție, cel puțin, la etapa actuală de dezvoltare a dreptului internațional și a relațiilor între statele lumii.

Domeniul în cauză nu a fost străin nici jurisprudenței Curții Internaționale de Justiție (CIJ), care, în anul 2012, și-a dat verdictul final în celebra afacere *Imunitățile juridicționale ale statului* (Germania c. Italiei, intervenient Grecia), unde a recunoscut că pentru actele, inclusiv ilegale, comise în timpul celui de al Doilea Război Mondial, Germania se bucură de imunitate de jurisdicție ce rezidă dintr-o regulă a dreptului internațional cutumiar și, în context, nu poate fi obligată spre plata despăgubirilor compensatorii de jurisdicțiile altor state.

Concluziile instanțelor internaționale, în mod paradoxal, au condiționat apariția mai multor întrebări decât soluții. Dincolo de criticile emoționale aduse justeței și corectitudinii acestora, au apărut multiple chestiuni de ordin juridic, în special, referitoare la ecuația de balanță formulată de magistrați între principiul imunității de jurisdicție de sorginte cutumiar, care a îmbrăcat forma unui tratat internațional cu vocație universală abia în 2004 și care încă nu a intrat în vigoare, și normele

cu caracter imperativ ale dreptului internațional public referitoare la interzicerea torturii, de încălcarea cărora Germania nazistă a fost învinuită. Jurisdicțiile internaționale au formulat concluzii concordate privind raportarea acestor două reguli și diferența între normele de ordin procedural, precum sunt cele referitoare la imunitate, și de ordin material, precum sunt cele referitoare la interzicerea torturii. Însă valul de interes, reacții și critici în rândurile juriștilor din diferite regiuni de pe mapamond, provocat, în special, de soluția pronunțată de CIJ, plasează un observator echidistant să reflecte asupra faptului că afirmarea accepțiunilor imunității de jurisdicție a statelor nu se va opri aici.

Noile provocări cu care se confruntă omenirea – lupta consolidată cu flagelul terorismului internațional și opoziția vizavi de statele considerate finanțatoare a acestuia; reîntoarcerea pe agendă a discuțiilor despre un eventual nou Război Rece; regimurile de protecție a unor persoane căutate; luptele și erorile mediatizate ale serviciilor de inteligență; tehnologiile avansate și proprietățile virtuale; afirmarea unor noi economii de pondere; creșterea influenței corporațiilor transnaționale imense pe arena internațională, condimentate de drepturile și libertățile fundamentale ale omului, și majorele diferențe între societățile metropolelor contemporane, în care discrepanțele de ordin religios și social sunt cel mai puțin surprinzătoare, în mod inevitabil vor atinge și relațiile inter-statale de domeniu juridic, unde principiul imunității de jurisdicție nu va putea fi trecut nejustificat cu vederea.

În acest sens, deși, din retrospectiva jurisdicțională, în ultimele decenii imunitatea unui stat în fața forurilor unui alt stat a vizat problematica consecințelor celui de al Doilea Război Mondial, plata despăgubirilor pentru comiterea crimelor de război și împotriva umanității, compensarea daunelor provocate de acte de tortură și de terorism de către agenții statului, activitățile din domeniul privat al statelor, principalele provocări cu care juriștii se vor confrunta în aplicarea acestuia, având în vedere realitățile actuale, sunt înaintea.

Scopul lucrării. Ținând cont de actualitatea și importanța prezentului subiect de cercetare, acesta are ca *scop* analiza multidimensională a imunității de jurisdicție a statelor, cu identificarea accepțiunilor, definițiilor și a particularităților acesteia, în special, prin studierea hotărârilor adoptate de diverse jurisdicții internaționale și naționale la soluționarea unor spețe concrete. Formularea propriei definiții a imunității de jurisdicție a statelor va condiționa realizarea deplină a scopului urmărit.

Prezenta lucrare pornește de la *ipoteza* că imunitatea de jurisdicție a statelor, evoluând de la regula dreptului cutumiar la un principiu fundamental de natură procedurală al dreptului internațional public, condiționează existența unui conflict aparent de norme de drept, imunitatea de jurisdicție fiind privită drept o barieră de procedură în angajarea răspunderii statelor sau a

reprezentațiilor acestora în cel mai înalt grad pentru încălcările normelor internaționale cu caracter imperativ în ceea ce privește neagresiunea și, mai recent, interzicerea torturii și a relexor tratamente.

În vederea realizării scopului fixat, au fost identificate următoarele **obiective de cercetare**:

- ✓ Identificarea fazei actuale de afirmare a imunității de jurisdicție a statelor prin raportare la parcursul istorico-evolutiv;
- ✓ Determinarea accepțiilor imunității statului;
- ✓ Definirea imunității de jurisdicție a statelor;
- ✓ Conturarea abordărilor actuale ale imunității de jurisdicție a statelor în lumina jurisprudenței degajate de Curtea Internațională de Justiție și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului;
- ✓ Elucidarea exemplelor de practică judiciară privind aplicarea imunității de jurisdicție a statelor în cauzele referitoare la despăgubiri pentru crime de război și împotriva umanității, pentru acte de tortură și de terorism, în vederea diminuării rolului practicilor divergente.

Astfel, **rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante** rezidă în conceptualizarea principului imunității de jurisdicție a statelor în sistemul dreptului internațional public prin identificarea particularităților și limitelor sale de aplicare de către diverse instanțe internaționale și naționale, ceea ce conduce la clarificarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului a situațiilor în care instanțele statului-for urmează să recunoască statului reclamat imunitatea de jurisdicție, precum și excepțiile corespunzătoare, în vederea uniformizării aplicării acestei imunități și excluderii practicii judiciare divergente.

- ✓ *Din perspectivă teoretică*, este formulată o veritabilă teorie științifică asupra imunității de jurisdicție a statelor, fiind stabilite accepțiile și abordările acesteia în sens normativ și jurisprudențial.
- ✓ *Din perspectivă practică*, sunt trecute în revistă și analizate o multitudine de spețe soluționate de instituțiile jurisdicționale internaționale și naționale, fiind astfel determinate limitele de aplicare a imunității de jurisdicție a statelor.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea și originalitatea științifică a prezentei lucrări rezidă în definitivarea unui studiu doctrinar național asupra imunității de jurisdicție a statelor, cu determinarea particularităților și limitelor de aplicabilitate ale acesteia, în special, prin analiza soluțiilor formulate de diverse jurisdicții internaționale și naționale într-o gamă largă de situații juridice și faptice; formularea propriilor concluzii și recomandări la tema cercetării.

Semnificația teoretică. Prezenta teză propusă spre susținere are caracter științific consolidat, fiind axată pe particularitățile și limitele de aplicare a imunității de jurisdicție a statelor în contextul dreptului internațional public contemporan. Demersul științific dezvoltă o privire

analitică asupra cauzelor soluționate de foruri internaționale și naționale privind aplicarea imunității de jurisdicție a statelor, la cazul statelor *per se*, organelor lor și agenților care le reprezintă.

Valoarea aplicativă a lucrării. Lucrarea este destinată unui public inițiat în materia dreptului internațional public, dreptului internațional cutumiar, dreptului contenciosului internațional, dreptului internațional al drepturilor omului, dreptului conflictelor armate. Fără îndoială, prezenta teză trezește interesul teoreticienilor dreptului internațional pentru a descoperi elementele distinctive ale principiului supus investigației științifice, accepțiunile și definițiile acestuia, locul și rolul său în cadrul sistemului de drept internațional contemporan.

Lucrarea prezintă interes special pentru practicienii din sfera dreptului și a justiției, oferind platformă solidă pentru reflecție asupra limitelor aplicabilității imunității de jurisdicție a statelor unei game largi de situații faptice și juridice de ordin practic, inclusiv cu referire la cererile împotriva altor state cu care pot fi sesizate instanțele de judecată din Republica Moldova.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările definitive pe parcursul efectuării studiului au fost valorificate în textele articolelor științifice publicate în reviste de specialitate în țară și peste hotare, precum și prezentate și discutate în cadrul conferințelor de profil naționale și internaționale. De asemenea, rezultatele au fost discutate în cadrul unor activități de formare la segmentul dreptului CEDO și a jurisdicțiilor internaționale organizate la Institutul Național al Justiției.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Analizând imunitatea de jurisdicție a statelor din perspectivă normativă și jurisprudențială, s-a recurs la o diversitate de metode de cercetare științifică, și anume:

- *metoda istorică*, utilizată pentru cercetarea evoluției istorice și filozofico-juridice a imunității de jurisdicție a statelor;
- *metoda comparativă*, cu ajutorul căreia au fost analizate multiplele cauze soluționate de forurile internaționale și naționale privind aplicarea imunității statelor;
- *metoda logică*, indispensabilă pe parcursul studierii actelor normative și a raționamentelor judiciare, precum și în cadrul formulării concluziilor și recomandărilor;
- *metoda cantitativă*, la care s-a recurs în contextul sistematizării și evidențierii surselor normative și doctrinare privind imunitatea de jurisdicție a statelor;
- *metoda prospectivă*, utilizată pentru identificarea celor mai eficiente căi de optimizare a legislației naționale și de formare a unor idei diriguitoare pentru aplicarea imunității de jurisdicție a statelor dintr-o perspectivă uniformizată;

– *metoda sistemică*, care a permis abordarea actelor normative drept sistem ce demonstrează interconexiuni externe;

– *metoda analizei sintetice/generalizatoare*, indispensabilă în cadrul formulării concluziilor cu caracter general și a recomandărilor, inclusiv propunerilor *de lege ferenda*.

Analiza științifică a unui anumit domeniu în mod inevitabil condiționează identificarea anumitor *probleme de cercetare*, precum: existența unor opinii divergente, inclusiv la nivel de foruri supreme, în ceea ce privește esența și locul imunității de jurisdicție în sistemul dreptului internațional public contemporan legate de corelația între conceptele concurente ale imunității statului și drepturile subiectului individual; inaccesibilitatea actelor jurisdicționale ale forurilor naționale care conțin reflecții asupra imunității de jurisdicție; derularea procesului continuu de afirmare a imunității din perspectiva dreptului internațional.

În contextul respectivelor probleme de cercetare, principalele *direcții de cercetare* ale prezentei lucrări s-au raportat la: analiza abordărilor imunității de jurisdicție la diferite etape istorice și în prezent; identificarea particularităților și limitelor ei de aplicare în lumina jurisprudenței degajate de forurile internaționale (CIJ, CtEDO) și de jurisdicțiile naționale reprezentativ selectate de pe întreaga hartă a lumii.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 6 articole din revistele de profil și prezentate în cadrul a 6 conferințe naționale și internaționale, incluse în conținutul unui comentariu tematic.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza este compusă din introducere, patru capitole consolidate, concluzii generale și recomandări, listă bibliografică și anexe.

În *INTRODUCERE* este redată caracteristica generală a lucrării; se argumentează actualitatea temei cercetării, se determină scopul și obiectivele de cercetare; se indică baza empirică, suportul metodologic și teoretico-științific, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, implementarea rezultatelor cercetării, problemele și direcțiile de cercetare; sunt formulate rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante; enumerate publicațiile la tema tezei și prezentat sumarul compartimentelor ei.

Capitolul 1 cu denumirea “*FUNDAMENTAREA TEORETICĂ, NORMATIVĂ ȘI JURISPRUDENȚIALĂ A IMUNITĂȚII DE JURISDICȚIE A STATELOR*” relevă stadiul actual al cunoașterii în domeniul cercetării, din perspective doctrinară, normativă și al actului jurisdicțional ca fundament de natură jurisdicțională. În compartimentul 1.1., intitulat

“Considerații doctrinare privind imunitatea de jurisdicție a statelor”, sunt analizate publicațiile științifice din domeniul tezei, îndeosebi rezultatele științifice recente din literatura de specialitate străină și autohtonă. Astfel, sunt trecute în revistă opiniile doctrinarilor și practicienilor anglofoni precum Ernest K. Bankas, Daniel T. Murphy, Pasquale De Sena și Francesca De Vittor, Lorna McGregor, Roger O’Keefe, Lee M. Caplan, Maw Marlar, Christian Tomuschat, Lee Walker, Andrea Bianchi, Curtis A. Bradley și Laurence R. Helfer, August Reinisch; reprezentanților doctrinei ruse a dreptului internațional – Mark Boguslavskiy, Gulnara Shaykhutdinova, Nikolay Ushakov, Irina Hlestova, Aleksandr Tsimmerman, Anna Lapshina, Oleg Kravcenko, Aleksandr Vylegzhanin, Nadejda Churilina și, în final, ale doctrinarilor români și moldoveni, care au abordat anumite implicații ale imunității de jurisdicție – Carmen Moldovan, Raluca Miga-Beșteliu, Mihai Poalelungi și Stas Splavnic, Valeriu Babără, Vitalie Gamurari, Olga Dorul.

În compartimentul 1.2. cu denumirea **“Instrumente internaționale de reglementare a imunității de jurisdicție”** sunt analizate principalele instrumente internaționale de reglementare din acest domeniu, și anume Convenția internațională pentru unificarea anumitor reguli privitoare la imunitățile vaselor de stat din 10 aprilie 1926 [18] și Protocolul adițional la acesta, Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării din 10 decembrie 1982 [19]; Convenția europeană asupra imunității statului (ETS 74) din 16 mai 1972 [17] și Protocolul adițional la aceasta (ETS nr. 74A) [24], Proiectul articolelor al Comisiei de drept internațional cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora din 1991 [23], și, finalmente, Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora din 2 decembrie 2004 [20].

În mod distinct, în compartimentul 1.3. **“Acte legislative interne asupra imunității de jurisdicție”** sunt cercetate actele normative naționale statuatoare asupra imunității de jurisdicție, aici regăsindu-se Legea Statelor Unite ale Americii asupra imunității statelor străine din 1976 [28], Legea Regatului Unit asupra imunității statului din 1978 [27], Legea Australiei asupra imunităților statelor străine din 1985 [4], Legea Canadei asupra imunității statului străin din 1985 [5], Legea federală a Rusiei privind imunitățile jurisdicționale ale unui stat străin din 2015 [31]. La segmentul național sunt analizate prevederile Codului de procedură civilă al Republicii Moldova [16] aferente imunității de jurisdicție a statelor străine și reglementările conținute în Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 26 privind imunitatea misiunilor diplomatice [25], ca instrument de unificare a practicii judiciare.

Adițional, în compartimentul 1.4., **“Actul jurisdicțional de aplicare a imunității de jurisdicție a statelor”** este analizat actul jurisdicțional prin care imunitatea de jurisdicție a statelor este aplicată, el constituind fundamentul de natură jurisprudențială al cercetării. Procesul complex de analiză și evaluare a imunității de jurisdicție a statelor în circumstanțele unei cauze concrete

îmbracă forma predefinită a actului jurisdicțional, care, în fiecare caz separat, relevă limitele și particularitățile sale de aplicare. Astfel, actele jurisdicționale au fost clasificate în funcție de diverse criterii pentru a reliefa particularitățile procesului sofisticat de aplicare a imunității de jurisdicție a statelor și pentru a stabili limitele sale de transpunere practică.

Capitolul respectiv finalizează cu concluzii.

Capitolul 2 intitulat **“AFIRMAREA PRINCIPIULUI IMUNITĂȚII DE JURISDICȚIE A STATELOR”** scoate în vizor rezultatele cercetării științifice privind aspectele istorico-evolutive ale imunității de jurisdicție, inclusiv doctrinele imunității absolute și restrictive și aplicarea acestora în diferite state ale lumii; accepțiunile imunității statului, și anume: imunitatea de jurisdicție, imunitatea de executare, imunitatea șefilor de stat/agenților statului. Tot aici sunt prezentate reflecțiile asupra definirii imunității de jurisdicție din perspectiva normativă (instrumente internaționale și naționale) și jurisprudențială. Este formulată definiția proprie a imunității de jurisdicție a statelor.

În compartimentul 2.1. **„Aspecte istorico-evolutive ale imunității de jurisdicție a statelor”** este prezentat parcursul istoric al imunității de jurisdicție, care reprezintă unul din conceptele vechi afirmate în dreptul internațional cutumiar, găsimu-și expresie încă în dreptul roman prin sintagma *„par in parem non habet imperium”*, ce înseamnă că un egal nu are putere asupra unui alt egal. Istoricește, imunitatea de jurisdicție a statului s-a dezvoltat de la principiul suveranității monarhului asupra teritoriilor și populației țării ce o guvernează, în Europa medievală regii și domnitorii beneficiind de imunitate în fața curților altor state atunci când se deplasau peste hotarele propriei țări. Odată cu semnarea în 1648 a Tratatului de Pace de la Westfalia, principiul imunității de jurisdicție a suveranului unui stat, și, în consecință a statului pe care îl reprezintă, a devenit acceptat politic de mai mulți subiecți ai relațiilor de pe arena internațională. Însă, la acel moment imunitatea de jurisdicție a statului nu a fost complet separată de imunitățile recunoscute monarhului unui stat străin, și de fapt, a fost legată generic de principiul universal al egalității suverane a statelor, neavând o configurare juridică distinctă [26, p. 173].

Actualmente, deși, conceptual, imunitatea de jurisdicție a statului prezintă legături cu imunitatea șefului de stat în străinătate, dar și imunitățile și privilegiile recunoscute agenților diplomatici, însă s-a configurat ca un principiu cutumiar de sine stătător, care a evoluat și a dat naștere unei veritabile și complexe doctrine juridice ale imunității de jurisdicție. În dreptul internațional în mod tradițional se accentuează două doctrine ale imunității de jurisdicție a statelor – absolută și restrictivă (funcțională), doctrina imunității restrictive fiind invocată cel mai des, ea implicând diferențierea între acțiunile statului străin exercitate în cadrul puterii suverane (*acta jure imperii*) și cele întreprinse în calitate de subiect privat în relații cu caracter comercial (*acta jure*

gestionis). Dreptul de a invoca imunitatea de jurisdicție se referă exclusiv la cazul exercitării atribuțiilor suverane. În celelalte cazuri, statului nu i se aplică imunitatea, fiind plasat în condiții de egalitate cu alți participanți ai relațiilor de domeniu privat.

În compartimentul 2.2. **“Accepțiunile imunității statului”** sunt analizate categoriile de imunitate ce sunt atribuite unui stat. Acestea reprezintă o problemă specifică și complexă, derivând din raționamente separate. Statul, oficialii și agenții acestuia beneficiază de anumite imunități specifice pentru a asigura îndeplinirea funcțiilor și sarcinilor distincte în conformitate cu normele și principiile dreptului internațional public. La momentul actual, sunt catalogate diverse tipuri de imunități ale statului, care diferă în dependență de subiectul căruia îi este adresată imunitatea și cuantumul drepturilor speciale incluse în conținutul acestei imunități.

Astfel, imunitatea poate privi statul *per se*, constituind imunitatea suverană a statului în calitate sa de subiect plenipotențiar de drepturi și obligații în dreptul internațional public. O asemenea imunitate îmbracă forma celei de jurisdicție (absolută, restrictivă) și celei de executare (în formă absolută). Mai mult, prin sintagma „imunitatea unui stat” se au în vedere și avantajele/distincțiile garantate persoanelor care reprezintă statul în cel mai înalt grad, așa-numita „imunitate a șefilor de stat sau de guverne”, recunoscută pentru a asigura exercitarea corespunzătoare a înaltelor funcții cu care sunt investiți demnitarii.

Cu titlu de exemplu al imunității pretinse în fața jurisdicțiilor unui alt stat implicând oarecum Republica Moldova, poate fi invocat procesul din instanțele olandeze, antrenând societatea înregistrată în Republica Moldova, „Ascom-Grup SA”, specializată în domeniul petrolier și al gazelor naturale, și Guvernul Kazahstanului. Astfel, la 18 decembrie 2020, Curtea Supremă a Olandei a anulat decizia Curții de Apel Amsterdam cu privire la aplicarea sechestrului asupra acțiunilor în litigiu, care aparțineau unei societăți terțe în dispută, înregistrate în Kazahstan, prin invocarea art. 19 lit. c) din Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora – „imunitatea statului față de măsuri asigurătorii ulterioare judecării” și recunoscând norma în cauză drept *cutumă* internațională [30]. În prezent, acest litigiu este unicul proces cunoscut în care au fost aplicate normele cu privire la imunitatea statelor (Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, deși neintrată în vigoare), vizând *inter alia* și Republica Moldova, cu referință la o societate privată moldovenească.

Reflecțiile asupra definirii imunității de jurisdicție a statelor sunt formulate în compartimentul 2.3. intitulat **“Definirea imunității de jurisdicție”**, în acest sens fiind analizate prevederile relevante ale Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora [20], Proiectului de articole al Comisiei de Drept Internațional cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora [23], Convenției europene

asupra imunității statului [17], Legii SUA asupra imunității statelor străine [28], Legii Regatului Unit asupra imunității statului [27], Legii Australiei asupra imunităților statelor străine [4], Codului de procedură civilă al Republicii Moldova [16], jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului. Este formulată definiția proprie a imunității de jurisdicție a statelor.

Tradițional, Capitolul finalizează cu o serie de concluzii asupra aspectelor cercetate.

Capitolul 3 denumit **“DILEMA IMUNITĂȚII DE JURISDICȚIE A STATELOR ÎN PRACTICA INSTANȚELOR INTERNAȚIONALE”**, reflectă analiza imunității de jurisdicție din perspectiva jurisprudenței degajate de două foruri internaționale notorii – Curtea Internațională de Justiție și Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În compartimentul 3.1. **“Abordări actuale ale imunității de jurisdicție a statelor în lumina hotărârilor Curții Internaționale de Justiție”** sunt analizate considerațiunile magistraților CIJ, care, începând cu anii 2000, au dezvoltat o abordare consolidată a imunității de jurisdicție a statelor, raționamentele culminând cu revoluționara hotărâre pronunțată în afacerea *Imunitățile jurisdicționale ale statului* (Germania contra Italiei, intervenient Grecia) [1].

Prima speță în care CIJ a abordat de o manieră complexă problematica principiului imunității de jurisdicție este *Afacerea referitoare la mandatul de arest din 11 aprilie 2000* (Republica Democrată Congo c. Belgiei) [3], care s-a referit la imunitatea ministrului de externe în exercițiu. CIJ a observat că potrivit dreptului internațional, similar agenților diplomatici și consulari, anumiți titulari de funcții de rang înalt în stat, cum ar fi șeful statului, șeful guvernului și ministrul afacerilor externe, beneficiază de imunități de jurisdicție ale altor state, atât civile, cât și penale. Funcțiile unui ministru al afacerilor externe sunt de așa natură încât, pe întreaga durată a mandatului său, el sau ea, în străinătate, se bucură de o imunitate deplină față de jurisdicția penală și de inviolabilitate. Această imunitate și inviolabilitate protejează persoana în cauză împotriva oricărui act de autoritate al altui stat care ar împiedica în îndeplinirea îndatoririlor funcționale. Normele care reglementează competența instanțelor naționale trebuie diferențiate cu atenție de cele care reglementează imunitățile jurisdicționale: jurisdicția nu implică lipsa imunității, în timp ce absența imunității nu implică competența. Astfel, deși diverse convenții internaționale pentru prevenirea și sancționarea anumitor infracțiuni grave impun statelor obligații de urmărire penală sau de extrădare, cerând astfel extinderea jurisdicției lor penale, această extindere a jurisdicției nu afectează imunitățile din dreptul internațional cutumiar, incluzând imunitatea miniștrilor afacerilor externe. Ea rămâne opozabilă în fața instanțelor unui stat străin, chiar dacă acele instanțe își exercită jurisdicția în temeiul convențiilor internaționale. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că imunitatea de jurisdicție de care se bucură miniștrii afacerilor externe nu înseamnă că aceștia se bucură de *impunitate* în ceea ce privește infracțiunile pe care le-ar fi comis, indiferent de gravitatea

lor. Imunitatea de jurisdicție penală și responsabilitatea penală individuală sunt concepte separate. Deși imunitatea de jurisdicție este de natură procedurală, răspunderea penală este o chestiune de drept material. Imunitatea de jurisdicție poate fi înlăturată în urmărirea penală pentru o anumită perioadă sau pentru anumite infracțiuni; imunitatea nu poate exonera persoana căreia i se aplică de răspunderea penală.

Într-o altă afacere *referitoare la anumite chestiuni privind asistență reciprocă în materie penală* (Djibouti c. Franței) [2], CIJ a abordat aspecte ale imunității de jurisdicție a statului din perspectiva imunității de care se bucură șeful de stat în cadrul procesului penal inițiat în străinătate.

La 3 februarie 2012 Curtea Internațională de Justiție a pronunțat hotărârea sa în afacerea *Imunitățile jurisdicționale ale statului* (Germania c. Italiei, intervenient Grecia), în care a delimitat standardele aplicabilității imunității de jurisdicție ale unui stat-pârât în procedurile judiciare inițiate și dezvoltate în cadrul jurisdicției naționale ale statului-for. Respectiva speță a consolidat un fundament nou în abordarea imunității de jurisdicție a statelor.

În detaliu, CIJ a conturat obiectul nemijlocit asupra căruia urma să se pronunțe date fiind chestiunile ridicate de părțile litigante. În acest sens, a conchis că sarcina ei constă în a determina dacă eșecul unui stat de a satisface obligațiunea de plată a unei reparații poate avea ca efect juridic direct asupra existenței și opțiunii valorificării imunității de jurisdicție a statului în cauză în fața tribunalelor statului străin, problema juridică pusă în fața forului internațional fiind de a stabili cadrul legal cutumiar și convențional al dreptului internațional public în vederea abordării imunității de jurisdicție. Deși hotărârea, care prezintă terenul nemijlocit al investigației științifice desfășurate, este una mai recentă, circumstanțele care stau la baza litigiului dedus soluționării datează cu evenimentele celui de al Doilea Război Mondial, circumstanțele speței fiind, spre regret, tipice în contextul situației din Europa în perioada ocupației germane la finele războiului. Astfel, în fața CIJ au fost formulate chestiuni referitoare la autorizarea de către tribunalele naționale italiene a plății reparației pecuniare pretinse de către mai mulți resortisanți italieni și greci, care au avut de suferit de pe urma strămutării de pe teritoriul național, impuși să muncească în cadrul industriei de război, sau care au suferit de pe urma unor masacre organizate de către trupele germane, înaintând cerințe (*in personam* sau succesorii) privind plata unor reparații față de statul german.

Multiplele solicitări care, de la anul 2000 încoace, vor fi adresate jurisdicțiilor naționale de către persoanele care au avut de suferit de pe urma acțiunilor forțelor naziste au fost condiționate de adoptarea și intrarea în vigoare a Legii federale germane din 2 august 2000 prin care a fost creată Fundația „Memorie, Responsabilitate și Viitor” [21], în competențele acesteia intrând stabilirea și achitarea cu titlu de reparații a mijloacelor financiare în beneficiul persoanelor care au

fost impuse în perioada fascistă la munca forțată sau alte injustiții, o trăsătură distinctă a actului normativ adoptat fiind faptul că Legea nu prevedea mecanisme directe de plată a reparațiilor către persoanele păgubite sau succesorii acestora, dar mecanisme speciale indirecte, prin intermediul organizațiilor de parteneriat.

Merită atenție concluzia CIJ privind ilegalitatea acțiunilor săvârșite de forțele militare germane, fapt recunoscut de către statul reclamant la toate etapele procedurii internaționale, care însă în opinia magistraților internaționali în nici un mod nu afectează caracterul suveran al acțiunilor respective, ele fiind în mod indubitabil *acte jure imperii* – acțiuni săvârșite de către un stat în exercițiul puterii sale suverane. Deci, esența acțiunilor contestate în cadrul procedurilor interne, și anume faptul că ele constituie încălcări grave ale dreptului internațional umanitar și a regulilor de purtare a războiului îndreptate împotriva populației civile (inclusiv femei și copii), nu aduce atingerii caracterului suveran al acțiunilor respective, *statul în exercițiul puterilor sale oficiale adoptând atât acțiuni licite cât și ilicite*.

Curtea onuziană s-a pronunțat și cu privire la argumentul statului pârât pe marginea poziției speciale pe care o ocupă normele cu caracter imperativ ale dreptului internațional public și corelația acestora cu principiul imunității de jurisdicție. Partea italiană a pretins că dată fiind poziția de superioritate recunoscută normelor *jus cogens* în raport cu oricare altă normă convențională sau cutumiară a dreptului internațional public, în situația când statul german a comis încălcări ale acestor norme pe timp de război, norma cutumiară care consacră imunitatea de jurisdicție nu este susceptibilă de a fi aplicată. CIJ a notat că argumentul respectiv se fundamentează pe existența unui oarecare conflict între norma cu caracter imperativ a dreptului internațional și norma cutumiară a imunității jurisdicționale, conflict care nu este decât aparent, în realitate neexistând nicio contrapunere între normele respective din simpla considerațiune că acestea sunt de specific diferit și vizează chestiuni separate, principiul imunității de jurisdicție fiind de natură procedurală aplicabilă la cazul determinării, dacă tribunalele naționale ale unui stat sunt în drept sau nu să-și exercite jurisdicția asupra unui alt stat.

Astfel, forul internațional a stabilit că, în prezența unei încălcări, chiar și grosolane, a unei norme *materiale* cu caracter imperativ a dreptului internațional public, care nu admite nicio derogare, nu se justifică excluderea aplicării normei *procedurale* de origine cutumiară care consacră imunitatea de jurisdicție a unui stat față de tribunalele naționale ale altui stat. CIJ a decis că stabilirea scopurilor și limitelor jurisdicției unui tribunal intern al statului-for nu derogă de la prevederile materiale ale normei imperative, neafectând, deci, aplicabilitatea acesteia din urmă.

Disputa respectivă a ridicat chestiuni specifice cu privire la poziția statelor în relațiile internaționale, în mod special vizând problematica imunității de jurisdicție a unui stat în fața tribunalelor unui alt stat-subiect plenipotențiar în cadrul relațiilor de pe arena contemporană.

Urmează să evidențiem unele caractere distincte ale hotărârii CIJ pronunțate, condiționate de circumstanțele irepetabile în care este plasat cadrul nemijlocit al speței soluționate.

În prim-plan, nu putem trece cu vederea faptul contextului politic existent la momentul săvârșirii actelor condamnabile cauzatoare de daune, compensarea cărora a fost solicitată de către resortisanții italieni și greci. Faptele imputabile statului german au fost comise în perioada celui de al Doilea Război Mondial pe teatrul activ al operațiunilor beligerante și în cadrul celui mai devastator și sângeros război cunoscut de umanitate, însă cu cinci decenii înainte de înaintarea nemijlocită a solicitărilor victimelor de a le fi reparate prejudiciile. În pofida faptului imprescriptibilității crimelor contra umanității și a celor de război și a caracterului vădit ilegal al acțiunilor întreprinse de armatele germane, CIJ a fost în situația foarte dificilă să se pronunțe asupra deciziei instanțelor de jurisdicție italiene de a ridica regula imunității de jurisdicție recunoscută Germaniei, în virtutea normelor cutumiare ale dreptului internațional public în plin secol XXI, când atrocitățile comise în perioada 1939-1945 mai sunt încă vii în conștiința generațiilor prezente, dar fiind scursă o perioadă considerabilă de timp de la comiterea actelor respective. Oricum, fundamentul raționamentelor forului internațional permanent s-a referit la evaluarea pretensei legături de cauzalitate între normele cu caracter imperativ ale dreptului internațional public, care, la cazul diferendului juridic, sunt cele de domeniul dreptului internațional umanitar și a dreptului conflictelor armate, și norma cutumiară a imunității de jurisdicție a statelor, fundamentată în baza principiului egalității suverane, care, la rândul său, de asemenea, constituie o normă *jus cogens*.

CIJ a ajuns la concluzia că nu se poate trasa o legătură de cauzalitate între normele *jus cogens* încălcate și principiul cutumiar al imunității de jurisdicție, deoarece aceste două categorii juridice angajează esențe diferite – cea de substanță și cea de procedură, respectiv, determinarea competenței jurisdicționale a tribunalelor unui stat asupra unui alt stat, neinterferându-se cu aplicabilitatea la cazul litigiului a normelor materiale *jus cogens*.

Din perspectiva prezentului demers științific, nu putem fi completamente de acord cu raționamentele dezvoltate de CIJ, cel puțin din motivul că, în rezultat, la stabilirea competenței de jurisdicție a instanței de judecată dintr-un stat asupra unui alt stat reclamat, întotdeauna aplicarea imunității de jurisdicție, care, de altfel, urmează a fi *ex officio* și automată, va avea ca efect nesoluționarea plângerii în fond și, respectiv, va duce la inaplicabilitatea practică a normelor imperative ale dreptului internațional, dacă ele sunt alegate ca fiind încălcate. Adică, deși în plan

teoretic aplicarea imunității de jurisdicție nu aduce atingere operării normelor *jus cogens*, în plan practic ele nu vor fi niciodată abordate de către instanță, din simplul motiv că aceasta își va stabili incompetența de a soluționa cauza deferită spre examinare

Accentuăm faptul că hotărârea respectivă pronunțată de CIJ, deși, în sens formal, nu constituie izvor al dreptului internațional public, fiind înzestrată cu puterea lucrului judecat (*res judicata*) doar cu referire la părțile în litigiu și doar în limitele problemei juridice soluționate, în plan practic, fără îndoială, este deja tratată ca și model pertinent pentru alte jurisdicții internaționale și mai cu seamă, naționale, în evaluarea aplicabilității în practica lor a imunității de jurisdicție. Însă nu putem nici să nu acordăm o atenție cuvenită opiniilor juriștilor teoreticieni și de carieră că supremația normelor *jus cogens* pe care acestea o dețin asupra oricăror altor norme de origine cutumiară sau convențională implică și supremația asupra normelor cu caracter procedural, precum este principiul imunității de jurisdicție.

Imunitatea de jurisdicție și-a găsit reflectare nu doar în jurisprudența degajată de forul contenciosului interstatal general, diferite implicații ale sale au fost apreciate și de magistrații principalului for al contenciosului european. În compartimentul 3.2. intitulat **“Imunitatea de jurisdicție prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului”** sunt analizate hotărârile relevante la acest segment, prima speță în care Curtea de la Strasbourg s-a pronunțat asupra imunității de jurisdicție fiind *Fogarty c. Regatului Unit* [8]. Curtea a constatat că imunitatea suverană este o noțiune de drept internațional, dezvoltată din principiul *par in parem non habet imperium*, în virtutea căruia un stat nu va fi supus jurisdicției unui alt stat, și a considerat că acordarea imunității unui stat în procedurile civile urmărește scopul legitim de a respecta dreptul internațional de a promova comitatul și bunele relații între state prin respectarea suveranității unui alt stat. Curtea a reamintit că CEDO trebuie interpretată în lumina normelor prevăzute în Convenția de la Viena din 23 mai 1969 privind dreptul tratatelor, Convenția, inclusiv art. 6, nu poate fi interpretată în vid. Urmează să se țină seama de caracterul special al Convenției ca tratat privind drepturile omului și să se ia în considerare normele relevante ale dreptului internațional. Convenția ar trebui, în măsura posibilului, să fie interpretată în armonie cu celelalte norme de drept internațional din care face parte, inclusiv cu cele referitoare la acordarea imunității statului. Astfel, măsurile luate de o parte contractantă, care reflectă normele general recunoscute ale dreptului internațional public privind imunitatea unui stat, nu pot fi în principiu considerate ca impunând o restricție disproporționată asupra dreptului de acces la instanță, așa cum este prevăzut la art. 6 § 1.

O abordare similară a fost dezvoltată de forul european în hotărârile pronunțate în spețele *Al-Adsani c. Regatului Unit* [6] și *McElhinney c. Irlandei* [11]. Cauzele respective merită atenție deosebită din multiple considerente. În primul rând, au fost reiterate prevederile din dreptul

tratatelor ce au format contextul pentru aplicarea Convenției, care a fost privită drept parte integrantă a dreptului internațional public ce nu poate fi interpretată „în vid”. În al doilea rând, s-au recunoscut de către o jurisdicție internațională caracterelor cutumiar și universal al imunității de jurisdicție a unui stat. În al treilea rând, s-a accentuat scopul imunității de jurisdicție a statelor ca fiind respectarea dreptului internațional, promovarea *comitas gentium* și a bunelor relații între state, respectarea suveranității unui alt stat. În al patrulea rând, s-a analizat specificul relațiilor în privința cărora imunitatea de jurisdicție a fost aplicată la nivel național, făcându-se distincția între relațiile de muncă deja existente (angajat curent al ambasadei) și relațiile de muncă planificate (procesul de recrutare a personalului ambasadei, condițiile și exigențele în acest sens). În al cincilea rând, a fost consolidat principiul potrivit căruia statul este obligat să desfășoare o anchetă efectivă a plângerilor cu privire la încălcarea art. 3 CEDO doar cu privire la faptele comise în jurisdicția sa, nu și în alte state, chiar dacă reclamantul este cetățeanul acestui stat. În al șaselea rând, s-a stabilit că, chiar și în cazul cererilor privind încălcarea art. 3 CEDO, care nu admite nicio derogare și are un caracter absolut, imunitatea de jurisdicție a statului străin este aplicabilă. În cele din urmă, s-a decis că la examinarea cererilor privind încălcarea drepturilor fundamentale, urmare a aplicării imunității de jurisdicție față de un stat străin, se va ține cont, în funcție de circumstanțe, și de principiul proporționalității, inclusiv prin evaluarea faptului dacă reclamantul beneficiază de alte opțiuni de a-și proteja drepturile eventual încălcate.

În cauza de referință *Jones și alții c. Regatului Unit* [10], magistrații europeni au concluzionat că aplicarea imunității de jurisdicție în privința oficialului Riyadh nu afectează dreptul la un proces echitabil în aspectul accesului la justiție. În esență, pentru a decide astfel, forul european a analizat cazuistica diferitor instanțe naționale care s-au pronunțat asupra aplicabilității acestui principiu (SUA, Canada, Italia, Grecia, Franța etc.), dar și a altor curți internaționale (CIJ, TIPIu), trecând în revistă degajările jurisprudențiale recente. Respectiva speță prezintă interes juridic din mai multe perspective. În primul rând, forul european a citat un număr impunător de hotărâri adoptate de tribunale naționale ale anumitor state, precum și curți internaționale, pe terenul imunității de jurisdicție, concluziile acestora servind sub forma unui indice de drept comparat pentru magistrații europeni. În al doilea rând, Curtea a analizat și instrumentele internaționale în materie, și anume Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora și Convenția europeană asupra imunității statelor, racordându-și ideile finale la esența, sensul și scopul respectivelor tratate internaționale. Și în cel de al treilea rând, *inter alia* Curtea a apreciat și anumite elemente de consens european asupra chestiunii imunității agenților statului ce acționau în capacitatea lor oficială în presupusele acte de tortură, audiind opiniile terților intervenienți (organizații nestatale din sfera protecției drepturilor omului) și conchizând că în

dependență de situația de fapt a cauzei, statele-membre ale Consiliului Europei formulau raționamente diferite, neexistând o linie de demarcație clară între procesele civile și cele penale în care se invocă comiterea actelor condamnabile de tortură și aplicarea imunității statului.

În cadrul acestui compartiment au fost, de asemenea, analizate abordările actuale ale imunității de jurisdicție a statelor din perspectiva soluțiilor pronunțate în cauzele *Kalogeropoulou și alții c. Greciei și Germaniei*, *Manoilescu și Dobrescu c. României și Rusiei*, *Cudak c. Lituaniei*, *Sabeh El Leil c. Franței*, *NML Capital Ltd c. Franței*, *Naku c. Lituaniei și Suediei* etc.

În mod tradițional, respectivul capitol finalizează cu concluzii fundamentate în subiectele cercetate.

Capitolul 4 cu denumirea **“IMUNITATEA DE JURISDICȚIE A STATELOR ÎN LUMINA PRECEDENTULUI JUDICIAR NAȚIONAL”** relevă rezultatele cercetării științifice ale raționamentelor jurisdicționale formulate de judecătorii din diversele regiuni ale lumii, în ceea ce privește aplicarea imunității de jurisdicție statelor în contextul despăgubirii pentru crime de război și împotriva umanității, pentru acte de tortură și de terorism. Compartimentul 4.1. **“Imunitatea de jurisdicție a statelor în contextul despăgubirii pentru crime de război și împotriva umanității”** relevă analiza soluțiilor adoptate de instanțe naționale în ceea ce privește aplicabilitatea imunității de jurisdicție la cazul cererilor de despăgubiri de către victime și descendenții lor pentru acțiunile condamnabile și atrocitățile comise de forțele naziste, dar și pentru alte cazuri izolate de comitere a crimelor internaționale.

Prima speță care a vizat despăgubirea pentru atrocitățile comise de regimul nazist pe teritoriile ocupate este *Prefectura Voiotiei c. Republicii Federale Germane* (Grecia), ale cărei circumstanțe se refereau la solicitări de despăgubiri, urmare a executării de către trupele germane de ocupație a circa 300 de civili și distrugere de proprietăți în satul grecesc Distomo, prefectura Voiotia, la 10 iunie 1944 [12]. Au urmat multiple cauze inițiate la cererile din partea victimelor celui de al Doilea Război Mondial în Italia, Grecia, Polonia, Slovenia, Statele Unite ale Americii și Japonia, unele din acestea constituind teren pentru ulterioarele cereri examinate de CtEDO la segmentul imunității de jurisdicție. O analiză specială este acordată speței privind tabloul celebrului pictor spaniol, Pablo Picasso, *Madame Soler* [13], soarta juridică a căreia s-a fundamentat în aplicarea imunității de jurisdicție.

Din perspectiva relației, imunitatea de jurisdicție a statului străin – imunitatea de jurisdicție a agentului acestuia, este importantă cauza referitoare la operațiunea militară desfășurată de Forțele de Apărare ale Israelului, sub conducerea Generalul Moshe Ya’alon, contra Libanului, soldată cu victime în rândul civililor și distrugerea complexului ONU amplasat în or. Qana – *Ali Saadallah Belhas și alții c. Moshe Ya’alon* (SUA) [7]. Victimele au pretins angajarea răspunderii

generalului, care a acționat în calitatea sa oficială, pentru comiterea crimelor de război și împotriva umanității, instanța federală considerând că poziția generalului în armata Israelului i-a oferit imunitate de jurisdicție în lumina Legii SUA asupra imunității statelor străine. La capitolul coraportului imunității de jurisdicție și a crimelor internaționale, este analizată și speța *Amerada Hess Shipping Corp. c. Argentinei* (SUA) [29], care a obținut titlul de cauză de precedent judiciar de referință în SUA, citat în vederea diminuării rolului practicilor divergente.

Compartimentul 4.2 cu denumirea **“Imunitatea de jurisdicție a statelor în contextul despăgubirii pentru acte de tortură și de terorism”** relevă analiza științifică a abordărilor imunității de jurisdicție a statelor din perspectiva exemplurilor de practică judiciară referitoare la acte de tortură, omor cu intenție, răpiri de persoane, acțiuni de terorism.

Grupa generică de spețe analizate în contextul prezentei cercetări a vizat încălcările drepturilor omului, urmare a evenimentelor legate de acțiuni comise pe timpul guvernării lui Augusto Pinochet (*Isabel Morel de Letelier și alții c. Republicii Chile și alții* (SUA) [9]); faptele ce țin de lovitura de stat din Argentina în 1976, când puterea a fost preluată de junta militară (*Siderman de Blake c. Argentinei* (SUA) [22]); evenimentele lamentabile din Orientul Apropiat, precum activitățile ilegale ale membrilor Organizației pentru Eliberarea Palestinei din martie 1978 (*Tel-Oren și alții c. Libiei și alții* (SUA) [15]); tragicul incident organizat de forțele libiene ce s-a produs deasupra orașelului Lockerbie din Marea Britanie la 21 decembrie 1988, soldat cu explozia avionului care efectua o cursă transatlantică civilă (*Smith și alții c. Libiei și alții* (SUA) [14]); răpirile de persoane și relele tratamente aplicate în Iran, Irak, Kuweit și Arabia Saudită în perioada anilor 1991-2002; persecutarea adeptilor curentului Falun Gong în China, deplânsă în fața instanțelor judecătorești din SUA, Australia și Noua Zeelandă.

Este remarcabil că nici Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora [20] și nici Convenția Europeană asupra imunității statului [17] nu conțin vreo prevedere care să reglementeze aspectele imunității statelor în ceea ce privește acțiunile judiciare civile unde se reclamă despăgubiri pentru tortură în afara statului-for. Cu atât mai mult, nu se conțin prevederi care să se refere la soluționarea chestiunii jurisdicției din perspectiva clarificării aplicabilității imunității în ceea ce privește plângerile penale privind pedepsirea agenților statului străin pentru acte de tortură. Așadar, convențiile asupra imunităților jurisdicționale nu consacră excepții referitoare la tortură care să excludă aplicabilitatea imunității de jurisdicție, cel puțin, la stadiul actual al dreptului internațional public.

Asemenea concluzii au fost formulate pe cale jurisprudențială în multe spețe soluționate de jurisdicții de pe diferite continente în care fie pretinsele victime, fie rudele/succesorii acestora au solicitat compensații pentru încălcarea normelor *jus cogens* referitoare la interdicția torturii de

agenții statelor străine, care, la rândul lor, au invocat lipsa de competență a tribunalelor statului-for și au optat pentru aplicarea imunității de jurisdicție în privința statului și a agenților săi, totuși, practica judiciară relevă și soluții inverse, privind nerecunoașterea imunității de jurisdicție statului străin și agenților săi privind deplânsele acte de tortură, omor etc., soluții divergente fiind pronunțate chiar de jurisdicțiile aceluiași stat.

Capitolul finalizează cu concluzii tematice asupra analizei științifice dezvoltate.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Scopul prezentei teze de doctor a constat în analiza multidimensională a imunității de jurisdicție a statelor, cu identificarea accepțiunilor, definițiilor și particularităților acesteia, în special, prin studierea actelor adoptate de diverse jurisdicții naționale și internaționale la soluționarea unor spețe concrete. A fost formulată *definiția proprie* a imunității de jurisdicție a statului. Au fost realizate **obiectivele incipiente** ale cercetării, stabilite în vederea realizării scopului propus.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în conceptualizarea principului imunității de jurisdicție a statelor în sistemul dreptului internațional public prin identificarea particularităților și limitelor sale de aplicare de către diverse instanțe naționale și internaționale, ceea ce conduce la clarificarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului a situațiilor în care instanțele statului-for urmează să recunoască statului reclamat imunitatea de jurisdicție, precum și excepțiile corespunzătoare, în vederea uniformizării aplicării acestei imunități și excluderii practicii judiciare divergente.

– *Din perspectivă teoretică*, este formulată o veritabilă teorie științifică asupra imunității de jurisdicție a statelor, fiind stabilite accepțiunile și abordările acesteia în sens normativ și jurisprudențial.

– *Din perspectivă practică*, sunt trecute în revistă și analizate o multitudine de spețe soluționate de instituțiile jurisdicționale naționale și internaționale, fiind astfel determinate limitele de aplicare a imunității de jurisdicție a statelor.

Efectuând analiza multidimensională a imunității de jurisdicție a statelor în contextul scopului și obiectivelor stabilite, am reușit să formulăm următoarele **concluzii**:

1. Imunitatea de jurisdicție a statelor, deși are o istorie lungă de adevărată, este în continuare în proces de transformare și definitivare, realitățile sec. XXI, în special, combaterea torturii și a terorismului internațional, determină noi tratamente ale sale și generează o *armonizare* cu normele cu caracter obligatoriu ale dreptului internațional public (*Cap. 2: par. 2.1, par. 2.2, Cap. 4*).

2. În ceea ce privește consacrarea imunității de jurisdicție în sistemul de drept al Republicii Moldova, în pofida faptului că statul nu este parte la Convenția Europeană asupra imunității statului și nici la Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, în cazul în care instanțele naționale vor fi sesizate cu o cerere de chemare în judecată împotriva unui stat străin, prin care se vor contesta anumite acțiuni ale ultimului sau agenților săi, autoritățile judiciare vor adopta doctrina restrictivă a imunității de jurisdicție. În acest context, urmează de ținut cont că, deși art. 457 CPC reglementează posibilitatea acționării în instanță a unui stat străin, art. 59 din același Cod nu menționează statul străin ca eventualul participant (reclamant sau pârât) în cadrul proceselor de judecată civile în instanțele naționale, fapt care denotă existența unui conflict, cel puțin, aparent, între normele naționale de drept procesual. Oricum, în cazul admiterii spre examinare a unei cereri de chemare în judecată împotriva unui stat străin, la momentul actual nu există premise pentru ca autoritățile naționale să opteze pentru imunitatea de jurisdicție absolută (*Cap. 2: par. 2.1, par. 2.3*).

3. Conceptul imunității unui stat este complex și pluridimensional, accepțiunile imunității se referă în mod primar la imunitatea de jurisdicție recunoscută statului, iar în mod secundar – la imunitatea de executare a statului și, în ultimul rând, la imunitatea șefului de stat sau agentului statului care îl reprezintă (*Cap. 2: par. 2.2; Cap. 3; Cap. 4*).

4. Soluția pronunțată de CIJ în afacerea *Imunitățile jurisdicționale ale statului* reliefează perspective noi în abordarea imunității de jurisdicție a statelor din următoarele considerente: a fost identificată norma cutumiară cu privire la imunitatea de jurisdicție a statelor; au fost analizate și proiectate limitele aplicării acestei norme; hotărârea în speță, deși în sens formal nu constituie izvor al dreptului internațional public, fiind înzestrată cu puterea lucrului judecat (*res judicata*) doar cu referire la părțile în litigiu și doar în limitele problemei juridice soluționate, în plan practic este deja tratată ca model pertinent pentru alte jurisdicții internaționale și naționale; jurisprudența internă a statelor, care a constituit terenul particular pentru găsirea adevărului juridic de către CIJ, a îmbrăcat forma unui *quasi izvor* de drept internațional, fiind prezent un caz aparte în care actele judiciare interne influențează practica curții internaționale (*Cap. 3: par. 3.1; Cap. 4: par. 4.1*).

5. În ceea ce privește imunitatea de jurisdicție din perspectiva CEDO, următoarele abordări actuale sunt importante: Convenția nu poate fi interpretată „în vid”, ea constituie parte integrantă a dreptului internațional public și se aplică în corelație cu instrumentele internaționale asupra imunității statului precum Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora (chiar dacă nu a intrat în vigoare) și Convenția Europeană asupra imunității statelor; scopul imunității de jurisdicție a statelor constă în respectarea dreptului internațional și a suveranității unui alt stat, promovarea *comitas gentium* și a bunelor relații între state;

raționamentele formulate de tribunale naționale ale diferitor state sunt luate în considerație de CtEDO în identificarea soluției în speță, servind, din nou, precum și în cazul afacerii soluționate de CIJ, sub forma unui *quasi izvor* de drept internațional; aplicarea imunității de jurisdicție poate fi condiționată de evaluarea, în funcție de circumstanțe, a principiului proporționalității, inclusiv prin stabilirea dacă reclamantul beneficiază de alte opțiuni de a-și proteja drepturile încălcate (*Cap. 3: par. 3.1*).

6. În cauzele în care se reclamă în fața instanțelor statului-for compensarea daunelor provocate prin crimele de război și contra umanității de către un stat străin, având în vedere lipsa normelor convenționale care să instituie obligații pe acest teren, statele dispun de o oarecare „marjă de apreciere”, oarecum „condițională” reieșind din prevederile legislațiilor naționale (deseori ambigue) și a limitelor discreției judiciare. În plan practic, instanțele judecătorești din diferite colțuri ale lumii au pronunțat soluții atât privind lipsa de jurisdicție pe motivul aplicării imunității de jurisdicție față de statul reclamat, cât și admiterea în fond a cererilor de despăgubire, conturând în final, cel puțin, până în 2012, când a fost adoptată hotărârea de principiu în speța CIJ, o cazuistică neuniformă și divergentă (*Cap. 4: par. 4.1*).

7. Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora și Convenția Europeană asupra imunității statului nu reglementează aspectele imunității statelor în ceea ce privește acțiunile judiciare civile în care se reclamă despăgubiri pentru acte de tortură săvârșite în afara statului-for. Subsecvent, precum a fost formulat într-o serie de cauze, convențiile asupra imunităților jurisdicționale nu consacră excepții referitoare la tortură care să excludă aplicabilitatea imunității de jurisdicție, cel puțin la stadiul actual al dreptului internațional public (*Cap. 3: 3.2; Cap. 4: par. 4.2*).

8. Datorită cauzelor soluționate de jurisdicțiile naționale și internaționale, care, numeric, sunt în creștere constantă și care deja scot la lumină raționamente intercalate din perspectiva precedentului judiciar, principiul imunității de jurisdicție a statelor își arogă un loc aparte în sistemul dreptului internațional public, existând premise chiar pentru configurarea unei instituții distincte a dreptului contenciosului internațional, importanța căreia va crește în continuare în lumina spețelor soluționate în practica judiciară și se va fortifica odată cu intrarea în vigoare a Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora (*Cap. 2: par. 2.3, Cap. 3, Cap. 4*).

9. Definiția proprie a principiului imunității de jurisdicție o vom formula astfel: imunitatea de jurisdicție a statelor reprezintă un principiu de sorginte cutumiar, potrivit căruia un stat, ca subiect de drept internațional public, se bucură de prerogativa inopozabilității calității procesuale jurisdicționale raportată unei cereri introductive în instanța statului străin, fiind astfel exceptat de

la jurisdicția statului-for, decât în cazul unor excepții strict definite. Prerogativa respectivă, care îmbracă forma imunității, este aplicabilă atât statului *per se*, cât și entităților care îl formează, organelor sale și persoanelor/agenților care îl reprezintă (*Cap. 2: par. 2.3*).

Concluziile cu caracter general enunțate sugerează anumite **recomandări** pe care îndrăznim să le prezentăm în atenția publicului:

1. Ratificarea de către Republica Moldova prin adoptarea unei legi organice a Convenției Europene asupra imunității statului (ETS 74) și a Protocolului adițional la aceasta (ETS nr. 74A);

2. Ratificarea de către Republica Moldova prin adoptarea unei legi organice a Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora;

3. Cu titlu *de lege ferenda*, până la ratificarea Convențiilor internaționale sus-nominalizate, modificarea art. 457 alin. (1) al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, precum urmează: *„Republica Moldova adoptă doctrina restrictivă a imunității de jurisdicție a statelor. Statele străine beneficiază de imunitate de jurisdicție în fața instanțelor de judecată ale Republicii Moldova, cu excepția litigiilor referitoare la: tranzacții comerciale; raporturi de muncă; prejudiciu cauzat persoanelor și bunurilor; bunuri imobile; proprietatea intelectuală; societăți comerciale; nave maritime și fluviale aflate în proprietatea sau exploatarea unui stat”*.

4. Amendarea Planurilor modulare de formare continuă ale Institutului Național al Justiției prin includerea unui modul nou, intitulat *Aspecte de drept internațional și practică judiciară a jurisdicțiilor internaționale și străine*, care să reflecte activități de formare pentru judecători și alți profesioniști din sfera justiției dedicate imunității de jurisdicție a statului, în eventualitatea ratificării Convenției Europene asupra imunității statului și Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, precum și pentru a explica noțiunile generale ale dreptului internațional cutumiar și a prezenta exemple de precedent judiciar internațional și străin din perspectiva excluderii practicii divergente.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este determinată de noutatea științifică și actualitatea la nivel național a temei de cercetare; rezultatele ei pot servi la elaborarea unor lucrări de sinteză, nu numai pentru dreptul internațional public, dar și pentru procedura civilă, în contextul imunității de jurisdicție ale statelor străine, sau penală, în contextul răspunderii penale ale figurilor politice proeminente, deoarece scoate în vizor un studiu complex al abordărilor jurisprudențiale asupra imunității de jurisdicție a statelor și prezintă repere pentru aplicarea uniformizată a acesteia în corespundere cu tendințele contemporane dezvoltate de forurile internaționale și străine, fiind în măsură să ghideze în procesul perfecționării activității judiciare actuale și racordării ei la standardele internaționale.

Valoarea aplicativă a lucrării poate fi rezumată la următoarele aspecte: teoretico-științific, normativ-legislativ, practico-jurisprudențial și juridico-didactic.

În plan teoretico-științific se analizează și se conturează accepțiunile, definițiile și particularitățile imunității de jurisdicție a statelor.

În plan normativ-legislativ se analizează instrumentele internaționale din perspectivă evolutivă, de reglementare a imunității de jurisdicție, precum și cadrul juridic național al diferitor state ale lumii.

În plan practico-jurisprudențial se cercetează un vast și impunător material cazuistic bazat pe actele jurisdicționale pronunțate de CIJ, CtEDO, tribunalele naționale ale multiplelor state de pe mapamond care dezvăluie aplicarea complexă, diferită și pe alocuri contradictorie a imunității de jurisdicție a statelor, condiționând formularea unor repere pentru aplicarea sa uniformizată.

În plan juridico-didactic, analiza imunității de jurisdicție a statelor prezintă un interes particular în procesul științifico-didactic în cadrul dreptului internațional public, dreptului contenciosului internațional și al jurisdicțiilor internaționale pentru cadrele didactice universitare și formatorii instituțiilor specializate de formare judiciară.

Impactul investigațiilor asupra științei și culturii

Raportând obiectivele lucrării la realitățile analitice ale literaturii de specialitate asupra imunității de jurisdicție a statelor, apreciem că prin gama subiectelor supuse analizei suplimentăm lacunele raportate la capitolul studiului accepțiunilor și particularităților sale și conturăm repere conceptuale pentru o aplicare mai uniformizată.

Astfel, având în vedere constatările definitive asupra imunității de jurisdicție a statelor în cadrul prezentei lucrări și, în contextul transpunerii lor în practică în vederea aplicării uniformizate, prin implementarea recomandărilor formulate și a propunerilor *de lege ferenda*, se va contribui la perfecționarea actului de justiție, ceea ce va atrage îmbunătățirea contribuției justițiarilor și, respectiv, creșterea gradului de încredere și satisfacție a justițiabilului.

Limitele cercetării. În contextul complexității elaborării unei cercetări științifice asupra unei tematici în proces de afirmare continuă, este inevitabilă apariția anumitor limite în cadrul analizei efectuate. În primul rând, având în vedere faptul că aplicarea practică a imunității de jurisdicție a statelor reprezintă un proces evolutiv, generându-se cauze noi în care aceasta se reclamă, abordările și limitele sale de aplicabilitate pot suferi modificări într-o perioadă relativ scurtă de timp. În al doilea rând, tratările complexe, diferite și chiar contradictorii din partea practicienilor, face dificilă stabilirea unor repere comune pentru uniformizarea aplicării sale. În al treilea rând, neintrarea în vigoare a Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, precum și numărul limitat al statelor-părți la

Convenția Europeană asupra imunității statului (8 țări), menite să reglementeze limite de aplicabilitate, cel puțin, de natură generică ale imunității de jurisdicție a statelor, condiționate de reticența statelor lumii de a aproba abordările organismelor internaționale pe acest segment, rezultă în crearea unor bariere „formale” în procesul definitivării rolului imunității de jurisdicție a statelor și evoluției progresive în aplicabilitatea sa uniformă.

Planul cercetărilor de perspectivă se va referi la următoarele aspecte:

- analiza principiului imunității de jurisdicție a statelor în contextul circumstanțelor conflictelor armate contemporane;
- studierea particularităților aplicabilității imunității de jurisdicție a statelor în cazul afacerilor care rezultă din încălcări grave ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- aprofundarea cercetărilor referitoare la stabilirea tiparelor pentru aplicarea uniformă a imunității de jurisdicție.

LISTA BIBLIOGRAFICĂ

1. Afacerea CIJ *Imunitățile jurisdicționale ale statului* (Germania c. Italiei, intervenient Grecia), hotărârea din 3.02.2012 [citată 25.08.2019]. Disponibil: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-00-EN.pdf>
2. Afacerea CIJ *referitoare la anumite chestiuni privind asistență reciprocă în materie penală* (Djibouti c. Franței), hotărârea din 4.06.2008 [citată 21.11.2019]. Disponibil: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/136/136-20080604-JUD-01-00-EN.pdf>
3. Afacerea CIJ *referitoare la mandatul de arest din 11 aprilie 2000* (Republica Democrată Congo c. Belgiei), hotărârea din 14.02.2002 [citată 21.11.2019]. Disponibil: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-00-EN.pdf>
4. Australia Foreign States Immunities Act of 1985, last amendments dated 21.10.2016 [citată 12.08.2019]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00947>
5. Canada State Immunity Act of 1985 [citată 12.08.2019]. Disponibil: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-18/FullText.html>
6. Cauza *Al-Adsani c. Regatului Unit*, hotărârea CtEDO din 21.11.2001 [citată 27.11.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-59885>
7. Cauza *Ali Saadallah Belhas și alții c. Moshe Ya'alon* (SUA), hotărârea Curții de Apel al SUA al Districtului Columbia din 15.02.2008 [citată 14.10.2019]. Disponibil: http://www.asser.nl/upload/documents/DomCLIC/Docs/NLP/US/Belhas_Appeal_15-2-2008.pdf
8. Cauza *Fogarty c. Regatului Unit*, hotărârea CtEDO din 21.11.2001 [citată 27.08.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59886>
9. Cauza *Isabel Morel de Letelier și alții c. Republicii Chile și alții* (SUA), hotărârea Curții de Apel, Circuitul Secund, din 20.11.1984 [citată 20.09.2019]. Disponibil: <http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/748/790/218543/>
10. Cauza *Jones ș.a. c. Regatului Unit*, hotărârea CtEDO din 14.01.2014 [citată 20.09.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-140005>
11. Cauza *McElhinney c. Irlandei*, hotărârea CtEDO din 21.11.2001 [citată 20.09.2019]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-59887>
12. Cauza *Prefectura Voiotiei c. Republicii Federale Germane* (Grecia), decizia Curții Supreme Elene din 4.05.2000, rezumat [citată 20.09.2019]. Disponibil: <http://www.internationalcrimesdatabase.org/upload/ICD/Upload3247/Prefecture%20of%20Voiotia%20v.%20Germany%20-%20Greece%20-%202000.pdf>
13. Cauza *Schoeps c. Landului Bavaria* (SUA), ordonanța Tribunalului districtual din New York din 27.06.2014 [citată 20.09.2019]. Disponibil: <https://casetext.com/case/schoeps-v-bayern>
14. Cauza *Smith și alții c. Libiei și alții* (SUA), hotărârea Tribunalului districtual New York din 17.05.1995 [citată 20.09.2019]. Disponibil: <http://uniset.ca/other/cs5/886FSupp306.html>
15. Cauza *Tel-Oren și alții c. Libiei și alții* (SUA), hotărârea Curții de Apel din Districtul Columbia din 3.02.1984 [citată 20.09.2019]. Disponibil: http://www.asser.nl/upload/documents/DomCLIC/Docs/NLP/US/Tel-Oren_v_LigyanArabRepublic_3_2_1984.pdf
16. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225-XV din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 3.08.2018, nr. 285-294/436.

17. Convenția europeană asupra imunității statului din 16 mai 1972 [citat 27.07.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800730b1>
18. Convenția internațională pentru unificarea anumitor reguli privitoare la imunitățile vaselor de stat din 10 aprilie 1926 [citat 8.11.2018]. Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/g42tgmzs/conventia-internationala-pentru-unificarea-anumitor-reguli-privitoare-la-imunitatile-vaselor-de-stat-semnata-la-bruxelles-la-10-aprilie-1926>
19. Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării din 10 decembrie 1982 [citat 27.05.2021]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/26155>
20. Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora din 2 decembrie 2004 [citat 27.08.2019]. Disponibil: https://treaties.un.org/doc/source/RecentTexts/English_3_13.pdf
21. Law on the Creation of a Foundation „Remembrance, Responsibility and Future” dated 2 August 2000 [citat 12.08.2019]. Disponibil: <https://1997-2001.state.gov/regions/eur/holocaust/foundationlaw.pdf>
22. LIEBERMAN, Ph. Expropriation, Torture, and Jus Cogens Under the Foreign Sovereign Immunities Act: Siderman de Blake v. Republic of Argentina. In: *Inter-American Law Review*, 1993, Vol. 24, Issue 3, pp. 503-540. ISSN 0884-1756.
23. Proiectul de articole al Comisiei de Drept Internațional cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, 1991 [citat 27.08.2019]. Disponibil: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf
24. Protocolul adițional la Convenția europeană asupra imunității statului din 16 mai 1972 [citat 27.07.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800730b2>
25. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 26 privind imunitatea misiunilor diplomatice din 1.11.2012 [citat 8.11.2019]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=44
26. STRAUMANN, B. The Peace of Westphalia as a Secular Constitution. In: *Institute for International Law and Justice Constellations Publication*, 2008, Vol. 15, no. 2, pp. 173-188 [citat 20.09.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/437326/The_Peace_of_Westphalia_As_a_Secular_Constitution
27. UK State Immunity Act of 20.07.1978 [citat 8.11.2018]. Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>
28. USA Foreign Sovereign Immunities Act of 21.10.1976 [citat 12.08.2019]. Disponibil: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf>
29. WEBSTER, W.F. Amerada Hess Shipping Corp. v. Argentine Republic: Denying Sovereign Immunity to Violators of International Law. In: *The Hastings Law Journal*, 1988, Vol. 39, Issue 5, pp. 1109-1146. ISSN 0017-8322
30. Статья «Верховный суд Нидерландов принял решение в пользу Казахстана по делу Стати» [citat 17.01.2021]. Disponibil: <https://kapital.kz/gosudarstvo/91980/verkhovnyy-sud-niderlandov-prinyal-resheniye-v-pol-zu-kazahstana-po-delu-stati.html>
31. Федеральный закон №297-ФЗ “О юрисдикционных иммунитетах иностранного государства и имущества иностранного государства в Российской Федерации” от 3 ноября 2015 г. В: “Российской газете” от 6 ноября 2015 г., №251.

PUBLICAȚIILE LA TEMA TEZEI

Monografie colectivă

1. Nica A. ș.a. Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2017. 576 p.

Articole în reviste științifice

2. Nica A. Accepțiunile principiului imunității statului. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2014, nr. 4 (34), p. 66-74.

3. Nica A. Rule of state immunity: historical perspective. In: International law and integration problems (Azerbaijan), 2016, No. 1 (45), p. 5-11.

4. Nica A. Principiul imunității de jurisdicție în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 2 (45), p. 37-46.

5. Nica A. The principle of the jurisdictional immunities of states: from normative to jurisprudential perspective. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2018, nr. 3 (46), p. 55-60.

6. Ніка О. Справи, що стосуються застосування принципу юрисдикційного імунітету держав до обставин Другої світової війни. В: Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019, № 2 (22), с. 73-84.

7. Nica A. Case law of American courts on the application of the principle of jurisdictional immunities of states in cases with regard to the Middle East. In: Bulletin of Academy of Justice (Armenia), Nr. 1 (3), 2020, p. 14-21.

Articole/teze în lucrările conferințelor științifice

8. Nica A. Abordările actuale ale principiului imunității de jurisdicție a statelor în lumina hotărârii CIJ din 03 februarie 2012. În: Materialele Conferinței științifice internaționale a doctoranzilor și tinerilor cercetători "Tendințe contemporane ale dezvoltării științei în contextul valorificării opțiunii europene: viziuni ale tinerilor cercetători". Vol. I, Ediția a VII-a, 30 mai 2013, Chișinău, p. 243-252.

9. Nica A. Aspectele istorico-evolutive ale regulii imunității jurisdicționale a statelor. În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători „Consolidarea statului de drept în Republica Moldova în contextul evoluției sistemului internațional și proceselor integraționiste”, vol. II, Secția drept internațional și relații internaționale, Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014, Chișinău, p. 207-216.

10. Nica A. Definirea principiului imunității de jurisdicție prin prisma jurisprudenței degajate de CEDO. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2014, Rezumate ale comunicărilor, Științe sociale, vol. II, CEP USM, Chișinău, 2014, p. 206-209.

11. Nica A. Definirea principiului imunității de jurisdicție a statelor prin prisma surselor normative. În: Materialele Conferinței științifice pentru studenții ciclului I, II și doctoranzi „Jurisdicția teritorială a statelor: obligații pozitive și responsabilitate”, 8 aprilie 2014, Rezumatele comunicărilor, Chișinău, CEP USM, 2015, p. 25-29.

12. Nica A. Principiul imunității de jurisdicție a statelor în lumina hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului în speța Jones ș.a. contra Marii Britanii. În: Culegerea comunicărilor participanților la Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții” (Palatul Republicii, 14 noiembrie 2014), manifestare dedicată celei de-a 70-a aniversări a dlui profesor universitar Nicolae Osmochescu, vol. II, Chișinău, 2015, p. 302-307.

13. Nica A. Aplicarea principiului imunității de jurisdicție în speța referitoare la tabloul „Madame Soler” al lui Pablo Picasso. În: Rezumate ale comunicărilor, Științe juridice, Conferința Științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 28-29 septembrie 2016, CEP USM, Chișinău, 2016, p. 109-113.

ADNOTARE

Alexandra NICA

IMUNITATEA DE JURISDICȚIE A STATELOR

Teză de doctor în drept

Specialitatea: 552.08 – Drept internațional și european public. Chișinău, 2022

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 165 surse, text de bază 153 pagini, 5 anexe. Rezultatele sunt reflectate în 13 publicații, printre care articole științifice, comunicate la conferințe de profil naționale și internaționale.

Cuvinte-cheie: imunitate de jurisdicție, contencios internațional, jurisprudență, Curtea Internațională de Justiție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, act jurisdicțional.

Scopul lucrării constă în analiza multidimensională a imunității de jurisdicție a statelor, cu identificarea accepțiunilor, definițiilor și a particularităților sale, prin studierea actelor adoptate de diverse jurisdicții naționale și internaționale la soluționarea unor spețe concrete.

Obiectivele cercetării: identificarea fazei actuale de afirmare a imunității de jurisdicție a statelor prin raportare la parcursul istorico-evolutiv; determinarea accepțiunilor imunității statului; definirea imunității de jurisdicție; conturarea abordărilor actuale ale imunității de jurisdicție a statelor în lumina jurisprudenței degajate de CIJ și de CEDO; elucidarea exemplelor de practică judiciară privind aplicarea imunității de jurisdicție a statelor în cauzele referitoare la despăgubiri pentru crime de război și împotriva umanității, pentru acte de tortură și de terorism.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în definitivarea unui studiu doctrinar național asupra imunității de jurisdicție a statelor, cu determinarea particularităților și limitelor de aplicabilitate ale acesteia, în special, prin analiza soluțiilor practice formulate de diverse jurisdicții naționale și internaționale.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în conceptualizarea principului imunității de jurisdicție a statelor în sistemul dreptului internațional public prin identificarea particularităților și limitelor sale de aplicare de către diverse instanțe naționale și internaționale, ceea ce conduce la clarificarea pentru teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului a situațiilor în care instanțele statului-for urmează să recunoască statului reclamat imunitatea de jurisdicție, precum și excepțiile corespunzătoare, în vederea uniformizării aplicării acestei imunități și excluderii practicii judiciare divergente.

Semnificația teoretică a cercetării. Prezenta teză propusă spre susținere are caracter științific consolidat, fiind axată pe particularitățile și limitele de aplicare ale imunității de jurisdicție a statelor în contextul dreptului internațional public contemporan. Demersul științific dezvoltă o privire analitică asupra cauzelor soluționate de foruri naționale și internaționale, la cazul statelor *per se*, organelor lor și agenților care le reprezintă.

Valoarea aplicativă a lucrării. Lucrarea este destinată unui public inițiat în materia dreptului internațional public, dreptului contenciosului internațional, dreptului internațional al drepturilor omului, dreptului conflictelor armate. Prezenta teză este de interes pentru teoreticienii și practicienii din sfera dreptului și a justiției, oferind platformă solidă pentru reflecție asupra limitelor imunității de jurisdicție a statelor.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările definitivare pe parcursul efectuării studiului au fost valorificate în textele articolelor științifice publicate în reviste de specialitate în țară și peste hotare, aprobate în cadrul conferințelor de profil naționale și internaționale, discutate pe parcursul unor activități de formare.

ANNOTATION

Alexandra NICA

JURISDICTIONAL IMMUNITY OF STATES

Ph.D. thesis

Specialty: 552.08 – International and European Public Law. Chisinau, 2022

Structure of the thesis: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography which includes 165 sources, basic text of 153 pages, 5 attachments. The results of the research are exposed in 13 scientific articles, reports to scientific conferences, consolidated volume.

Keywords: jurisdictional immunity of states, international litigation, case-law, International Court of Justice, European Court of Human Rights, jurisdictional act.

Goal of the thesis: consists in the multidimensional analysis of the jurisdictional immunity of states, with identification of its acceptations, definitions and peculiarities, namely through study of the acts adopted by national and international jurisdictions on the concrete cases.

Objectives of the research: identifying the current phase of affirmation of the jurisdictional immunity of states by reporting to the historical-evolutionary course; determination of the meanings of the immunity of state; defining the concept of the jurisdictional immunity of states; outlining current approaches to the jurisdictional immunity of states in the light of the ICJ and the ECtHR case-law; elucidation of examples of judicial practice in the application of jurisdictional immunity of states in the cases relating to the compensation for damages resulting from war crimes and crimes against humanity, from acts of torture and terrorism.

Scientific novelty and originality. The scientific novelty and originality of the thesis resides in finalization of a national doctrinal study on the jurisdictional immunity of states, with determination of its peculiarities and limits of its application through the analysis of solutions given by national and international jurisdictions.

Obtained results that contribute to the solution of an important scientific problem: lies in conceptualization of the principle of jurisdictional immunity of states in the system of international law by identifying its particularities and limits of application by national and international courts, which leads to clarification for legal theorists and practitioners of the cases in which the courts are to recognize jurisdictional immunity to the foreign State, as well as the corresponding exceptions, in order to make the application of immunity uniform and to exclude divergent practice.

Theoretical meaning of the research. Present work has a consolidated scientific character, being focused on the peculiarities and limits of application of the jurisdictional immunity of states in the context of modern international public law. The scientific demarche develops an analytical view on the cases solved by national and international fora in relation to the states, their bodies and representing agents.

Practical value of the work. The research is targeting the public initiated in the field of international public law, law of international litigation, armed conflicts law. Undoubtedly, the thesis presents interest for theoreticians and practitioners of law and justice sectors, offering a solid platform for reflection on the limits of the jurisdictional immunity of states.

Implementation of the scientific results. The results, conclusions and recommendations formulated through this research had been enlightened in the texts of scientific articles published in specialised journals, approved at the national and international profile conferences, discussed at training sessions.

АННОТАЦИЯ

Александра НИКА

ЮРИСДИКЦИОННЫЙ ИММУНИТЕТ ГОСУДАРСТВ

Диссертация на соискание учёной степени доктора права.

Специальность: 552.08 – Международное и европейское публичное право.
Кишинёв, 2022

Структура диссертации: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиография, включающая 165 источников, основной текст изложен на 153 страницах, 5 приложений. Результаты исследования освещены в 13 научных статьях и методико-дидактических работах.

Ключевые слова: юрисдикционный иммунитет государств, международное судебное разбирательство, судебная практика, Международный Суд ООН, Европейский Суд по Правам Человека, юрисдикционный акт.

Цель диссертации. Целью исследования является многосторонний анализ юрисдикционного иммунитета государств, а также выявление его значений, определений и особенностей, путем изучения судебных актов, принятых национальными и международными судебными инстанциями в процессе разрешения конкретных споров.

Задачи исследования: выявление текущей стадии развития юрисдикционного иммунитета государств с исторической перспективой; освящение смыслов иммунитета государств; определение концепции юрисдикционного иммунитета государств; идентификация текущих подходов применения юрисдикционного иммунитета государств в свете практики Международного Суда ООН и ЕСПЧ; раскрытие примеров судебной практики по применению юрисдикционного иммунитета государств в отношении компенсации за военные преступления и преступления против человечности, за акты пыток и терроризм.

Новизна и научная оригинальность заключается в завершении национального научного исследования юрисдикционного иммунитета государств, с выявлением его особенностей и рамок применения посредством анализа решений различных национальных и международных инстанций.

Результаты исследования, способствующие решению важной научной проблемы, заключаются в концептуализации принципа юрисдикционного иммунитета государств в системе международного права, с выявлением его особенностей и пределов применения различными судами, что приводит к разъяснению ситуаций, в которых судебным инстанциям следует признать иностранному государству юрисдикционный иммунитет, с целью обеспечить единообразное применение иммунитета и исключить расходящуюся судебную практику.

Теоретическое значение. Исследование обладает научным характером и фокусируется на особенностях и рамках применения принципа юрисдикционного иммунитета государств в контексте современного международного публичного права. Научная работа развивает аналитический взгляд на споры, разрешенные национальными и международными форумами по отношению к государствам как таковым, государственным органам и представителям.

Практическая значимость исследования. Работа нацелена на аудиторию, обладающую знаниями в сфере международного публичного права, международного права судебных споров, международного права прав человека, права международных конфликтов. Несомненно, настоящая диссертация представляет интерес для теоретиков и практиков сфер права и юстиции, открывает платформу для дискуссий о границах юрисдикционного иммунитета государств.

Внедрение научных результатов. Результаты, выводы и рекомендации, сформулированные в диссертации, были опубликованы в статьях различных профильных национальных и зарубежных журналов, одобрены в рамках национальных и международных конференций, обсуждались на учебных тренингах.

NICA ALEXANDRA

IMUNITATEA DE JURISDICȚIE A STATELOR
SPECIALITATEA 552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI
EUROPEAN PUBLIC

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 11.03.2022

Hârtie offset. Tipar offset.

Coli de tipar: 2,1

Formatul 60×84 1/16

Tirajul 45 ex.

CEP USM